

Muzee în aer liber din Polonia

Magdalena Filary

Muzeele în aer liber au un rol special în cultura poloneză. Arhitectura din lemn cu satele și orașelele încadrate în peisajul pitoresc reprezentativ fiecărei regiuni a fost totdeauna unul dintre simbolurile Poloniei. După urbanizarea orașelor a început să dispară această parte a culturii populare poloneze. Pentru a păstra tradiționala arhitectură rurală au început să apară muzee etnografice în aer liber care, pe lângă principala lor funcție, aveau să și prezinte cultura populară poloneză.

Cunoscutul etnograf și etnolog polonez, Józef Gajek, a spus următoarele:

„Muzeul în aer liber este totdeauna o apropiere, așa zice un model de imagine adevărată a vieții, deci un model complex și dinamic, al cărui exponate sunt încadrate în mediul asemănător celui în care au luat naștere și au trăit.”

Caracterul acestui complex de obiective este exprimat prin denumirea acestuia – muzeu în aer liber, respectiv în engleză *open-air museum* și în germană *Freilichtmuseum*. În Polonia, precum și în alte țări slave, muzeul în aer liber poartă denumirea de *skansen*. Acest termen provine de la prima expoziție de teren, făcută în 1891 de către Nordic Museum în Stockholm. Această expoziție a fost creată pe insula suedeză Djurgarden în locul unui șanț vechi (în suedeză - *skansen*) al cărui autor a fost Artur Hazelius.

În Europa sunt peste 2000 de muzee în aer liber, o mare parte dintre acestea fiind incluse în repertoriul instituțiilor muzeale publicate de Adelhardt Zippelius¹ și Jerzy Czajkowski², precum și în cartea lui Sten Rentzhog³.

Ideea de a crea muzee în aer liber a apărut în Polonia în secolul al XIX-lea și a fost inspirată de muzeele în aer liber din Scandinavia și Germania. La început, acestea au fost exprimate prin expoziții care prezentau imaginea etnografică a țării. Printre cele mai interesante se numără expoziția din Cracovia (1887) și din Lviv (1894) care prezentau originala arhitectură populară din sudul și estul Poloniei. Prima idee de a crea un mezeu în aer liber în Polonia a aparținut fondatorilor Muzeului „Tatrzzańskie”, și anume lui Ignacy Baranowski și lui Adolf Scholtze, care în 1888 au transportat în jurul muzeului o casă imobilată din regiunea montană.

Primul muzeu în aer liber a fost înființat în anul 1906 în Wdzydze Kiszewskie de către eminentul cercetător al culturii cașubiene, Izydor Gulgowski, care a expus într-o casă proprie sa colecție de meșteșuguri populare din regiunea Cașubia (broderii și tablouri pe sticlă). Al doilea muzeu în aer liber din Polonia a fost Muzeul „Kurpiowskie” din Nowogród înființat în 1919 de către Adam

¹ Adelhardt Zippelius, *Handbuch der europaischen Freilichtmuseum*, Koln-Bonn, 1974.

² Jerzy Czajkowski, *Muzea na wolnym powietrzu w Europie*, Rzeszów-Sanok, 1984.

³ Sten Rentzhog, *Open Air Museums: The History and Future of a Visionary Idea*, Stockholm and Ostersund, Carlsson Jamtli Forlag, 2007.

Chętnik. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial muzeul a fost distrus și reconstruit în 1950 ca Parcul Etnografic al Mazoviei de Nord-Est. Printre cele mai vechi muzee în aer liber se numără și cele din Zubrzyca Górna (1957) și Sanok (1958). Majoritatea muzeelor a fost înființată în anii '70 ai secolului al XX-lea când oamenii și-au dat seama că urbanizarea satelor aduce de fapt distrugerea monumentelor culturii populare. Atunci au hotărât să protejeze această sferă a patrimoniului național prin înființarea mai multor muzee în aer liber.

Prima conferință pe această temă a avut loc la Varșovia în decembrie 1963 din inițiativa Conducerii Mezeelor și Protecției Monumentelor, iar anul 1966 a fost numit „Anul Arhitecturii Populare Monumentale”. În același an a fost înființată Comisia pentru Parcuri Etnografice, care a adoptat primul document oficial privind protecția arhitecturii din lemn și organizarea parcurilor etnografice din Polonia, numit *Memorial 1966*.

La data de 6 martie 1998 a avut loc o ședință la care au participat 40 de reprezentanți ai mezeelor, care au hotărât să înființeze Asociația Muzeelor în Aer Liber din Polonia cu sediul în Muzeul Etnografic din Toruń. Inițiatorii acestei ședințe au fost trei etnologi: Jerzy Adamczewski, Jan Święch și Roman Tubaja. Ei au fost aleși în Comitetul de înființare, al cărui președinte a devenit Roman Tubaja.

Muzeele poloneze în aer liber sunt consacrate culturii populare și diversității ei regionale, sociale și istorice, prezentând în majoritate arhitectura rurală. Cultura orașelor mici, precum și cea de la conace, este prezentată în muzeele din Sanok, Lublin, Kielce, Nowy Sącz, Radom. Elementele reprezentative care fac parte din obiectivele acestor muzee sunt: morile de vânt, mori, școli, joagăre, remize, biserici, troițe. Din peisajul satului polonez, în special din cel de lângă frontiera estică (Sanok, Lublin), fac parte elemente etnice rusești, ucrainene, belaruse, iar la Muzeul din Nowy Sącz există singurul sector din Polonia cu elemente țigănești.

În ceea ce privește arhitectura interioară a obiectivelor prezentate, acestea sunt tipice pentru zona culturală prezentată și condițiile ei socio-economice. Mult mai rar se întâlnește interiorul unei case mutat fără schimbări sau reconstruit detaliat în baza relatărilor locuitorilor sau descrierilor păstrate. Cel mai des în muzeele poloneze în aer liber întâlnim expoziții ce reprezintă interiorul caselor de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

În afară de scopul lor de bază de a păstra cultura tradițională a satelor și orașelor mici, aceste muzee devin în lumea urbanizată un loc nu numai de știință, dar și de odihnă, de refugiu de la zgomotul vieții zilnice. Astfel de locuri mișcă imaginația, readucând în amintire imagini din copilărie. Pentru a atrage atenția vizitatorilor, pe teritoriul mezeelor au loc tot felul de evenimente folclorice în timpul cărora se pot vedea demonstrații de meșteșuguri tradiționale și tehnicile de artizanat (de exemplu la Muzeul Satului din Opole).

Se pot distinge trei tipuri de bază ale muzeelor în aer liber, și anume:

- 1) Muzeul Satului – este o reconstrucție cât mai fidelă a satului tradițional și prezintă atât cultura populară, cât și problemele socio-economice, precum și dezvoltarea tehnică a agriculturii;

- 2) Muzeul Arhitecturii Populare – are ca scop principal prezentarea diferitelor tipuri de arhitectură populară dintr-una sau mai multe regiuni etnografice;
- 3) Parcul Etnografic – orice formă de prezentare a arhitecturii populare în aer liber.

În Polonia există în prezent doar câteva regiuni etnografice unde se cultivează în continuare tradiții și obiceiuri vechi (de exemplu Kaszuby, Kurpie, Podhale). În celelalte regiuni, patrimoniul culturii populare a fost păstrat în muzee etnografice. Astfel încât, în prezent există în Polonia aproape 40 de muzee în aer liber. Vom prezenta trei dintre ele, reprezentative pentru tipurile de muzee menționate mai sus.

Parcul Etnografic din Cașubia

Este cel mai vechi muzeu în aer liber din Polonia. Se află în regiunea istorică și etnografică Cașubia din partea de nord a Poloniei. Muzeul a fost înființat în 1906 de către un cuplu de folcloriști Izydor Gułagowski și Teodora Agata Fathke.

Obiectele provin din colecția lor proprie de pictură pe sticlă, mobilă și obiecte casnice. În 1969 Muzeul a fost transformat în Parcul Etnografic. Pe teritoriul muzeului se află 50 de obiective adunate de pe tot teritoriul regiunii. Suprafața muzeului are 22 ha și este împărțit în 6 sectoare, care corespund celor 5 zone din Cașubia. Există și un sector separat în care se află biserica din lemn din sec. XVII, o școală, o fabrică de

cherestea, o fierărie. Pe teritoriul muzeului se află și câteva îngrădiri țărănești din secolele XVII-XIX, câteva conace boierești, cârciumi și două mori. Majoritatea obiectelor este parțial sau complet amenajată înăuntru. Pe teritoriul Parcului au loc evenimente folclorice, precum și concerte de muzică populară, prezentarea activităților de meșteșugărești. Muzeul a fost nominalizat de National Geographic pentru competiția „7 miracole noi ale Poloniei”.

Muzeul Arhitecturii Populare din Sanok

Este cel mai mare muzeu etnografic din Polonia având în vedere numărul obiectivelor. Este unul dintre cele mai frumoase muzee în aer liber din Europa. A fost înființat în 1958 din inițiativa lui Aleksander Rybicki și a lui Jerzy Tura. Are o suprafață de 38 ha. Muzeul prezintă cultura grupurilor etnografice polono-ucrainene din zone montane și din regiunea de est a Carpaților polonezi (Munții Bieszczady, Beskizi). A fost primul mezeu etnografic înființat în Polonia după cel de-al Doilea Război Mondial, având statut de muzeu în aer liber, primul act juridic în Polonia de acest gen. Muzeul a fost deschis pentru vizitatori la 25 iulie 1966. În

Parcul Etnografic se află și prima stație experimentală de mijloace pentru conservarea

monumentelor din lemn. La 2 iulie 1994, în urma unui incendiu, au fost distruse 15 obiective din lemn. Printre obiectivele adunate se află o biserică romano-catolică și trei biserici greco-catolice și

o galerie a icoanelor bisericești din secolele XV-XX care este una dintre cele mai mari expoziții din Polonia (peste 220 icoane). Pe teritoriul parcului etnografic se află peste 100 obiective arhitectonice din lemn din secolele XVII-XX. Aici se desfășoară periodic festivaluri de muzică, meșteșug și bucătărie tradițională la care vin invitați din Ungaria, Slovacia și Ucraina.

Muzeul Satului din Lublin

fost înființat în 1970, fiind situat în dealul râului Czechówka. Prezintă diversitatea culturală a județului Lubelskie din estul Poloniei, viața la țară, în conace și orașe mici. Expoziția muzeală este împărțită în șapte sectoare, care reprezintă diferite peisaje etnografice ale regiunii. Primul obiectiv adus în mezeu a fost moara de vânt din orașul Zygmunów. Dintre obiectivele muzeului atrag atenția pitoreasca biserică greco-catolică și un conac din secolul al XVIII-lea. Unul dintre cele mai interesante sectoare este sectorul orășenesc, reconstrucția unui orășel din anii '30 ai secolului XX-lea. Muzeul a primit numeroase premii. Muzeul este cunoscut și datorită bucătăriei tradiționale, servită într-o berărie, care se află în vechea clădire a școlii din 1866.

Bibliografie selectivă:

- Borucki, Marek, *Nasz folklor ocalony*, Varşovia, Editura MUZA SA, 2014
- Czajkowski, Jerzy, *Muzea na wolnym powietrzu w Europie*, Rzeszów-Sanok, Editura KAW, 1984
- Sierackiewicz, Jan, *Skanseny. Muzea na wolnym powietrzu w Polsce*, Lesko, Editura Bosz, 1999
- Spiss, Anna, *Muzea etnograficzne na wolnym powietrzu w Europie*, Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, Studii și Materiale, vol. II, filial Varşovia, 1979
- Stasiak, Andrzej, „Funkcja turystyczna polskich skansenów”, în revista *Łódzkie Studia Etnograficzne*, nr. 38, 1998
- Rentzhog, Sten, *Open Air Museums: The History and Future of a Visionary Idea*, Stockholm and Ostersund, Carlsson Jamtli Forlag, 2007
- Zippelius, Adelhardt, *Handbuch der europäischen Freilichtmuseum*, Köln-Bonn, 1974